

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 28 februari 1935 kl. 12 m.

*Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande
nr 1, i anledning av väckt motion angående ett
rationellt och vinstgivande tillgodogörande av svenska
frukter och bär.*

I en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 14, har herr Wallén m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning rörande ett rationellt och vinstgivande tillgodogörande av svenska frukter och bär samt att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I avseende å motivering får utskottet hänvisa till motionen.

Önskemålet om ett bättre tillgodogörande av svensk frukt och svenska bär har vid flera tillfällen under de senaste åren tagit sig uttryck i motioner till riksdagen. På grund av en i andra kammaren av herr Weibull väckt motion, nr 394, hemställde även 1932 års riksdag hos Kungl. Maj:t genom sin skrivelse nr 176 om åtgärder, åsyftande att bland annat Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen måtte i sina tillverkningar i största möjliga utsträckning gynna inhemsk produktion, och beslöt Kungl. Maj:t i anledning därav den 8 juli 1932, att vad riksdagen i sin berörda skrivelse anfört skulle meddelas bolaget till kännedom och beaktande.

Historik.

Även vid 1934 års riksdag voro hithörande frågor föremål för behandling, i det då i motioner i båda kamrarna hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära allsidig utredning och förslag rörande tillverkning och avsättning av vin av svenska frukter och bär, varvid även frågan om rationella försäljningsförhållanden och om statlig försöksverksamhet på området berördes.

Huvudsyttet med de då väckta motionerna, eller ett förbättrat tillgodogörande av svenska frukter och bär, rönste odelat gillande vid behandlingen inom kamrarnas vederbörande utskott, inför vilka även vidlyftig utredning förebragtes. Utskotten sågo sig emellertid föranledda att avstyrka motionerna, då de i dessa gjorda yrkandena enbart togo sikte på vinberedning och en särskild utredning redan igångsatts inom finansdepartementet rörande bland annat tillverkning av svenska viner.

Såsom i föreliggande motion erinras fann utskottet — i sitt utlåtande nr 4 — vid 1934 års riksdag syftet med ifrågavarande motioner, i första kammaren nr 29, synnerligen behjärtansvärt. Utskottet framhöll även, att

de särskilt i Norrland vissa år ymnigt förekommande skogsbären borde, såvitt möjligt, tillgodogöras. Då de befolkningslager, som draga huvudsakliga nyttan av fruktodlingen eller bärplockningen, ofta tillhöra de mindre bemedlade, såg utskottet häri ytterligare ett stöd för sin mening. Hade motionärernas hemställan den gången givits en vidare ram, skulle utskottet även med tillfredsställelse givit sin anslutning till en närmare skisserad plan på tillverkning av råsaft, fruktmos och dylikt i större skala. Särskilt ville emellertid utskottet framhålla, att den välbehöfliga hjälp för trädgårdsodlare och bärsamlare, som motionen ytterst avsåge att åstadkomma, icke torde stå att vinna, därest som råvara icke så mycket frukter och bär som fastmera rabarber komme till användning, liksom icke heller rabarbervinets i förhållande till råvarupriset opropotionerligt höga försäljningspris kunde få bli vägledande för prissättningen på av inhemska frukter och bär framställda drycker, om dessas avsättning skulle nå en omfattning, som för de svenska råvaruleverantörerna kunde bli till verklig båtnad. Utskottet framhöll slutligen, att ett tillgodogörande av dessa svenska råvaror även för andra ändamål än till vintillverkning i egentlig mening kunde förväntas röna avsevärt mindre svårigheter såväl ur rusdryckslagstiftningens statsfinansiella och nykterhetspolitiska som ur kommersiella synpunkter och på samma gång gagna såväl folkhälsan som de svenska råvaruleverantörerna i betydligt vidare omfattning än den under alla förhållanden tydligen relativt obetydliga ökning för användning av svensk råvara, som stode att vinna genom vinberedning i egentlig mening.

Vad utskottet sålunda vid 1934 års riksdag anförde har redan i viss utsträckning vunnit beaktande i samband med de tillstånd till vinberedning, som under tiden därefter meddelats.

Utskottets avstyrkande utlåtande bifölls av första kammaren. Andra kammaren, vars vederbörande utskott avstyrkt en likalydande motion under åberopande av i stort sett samma skäl, beslöt i enahanda riktning. Under utlåtandets behandling i första kammaren framhölls emellertid önskvärdheten av en utredning i den av utskottet antydda, vidare omfattningen, därvid jämväl åberopades den vid frågans behandling inför utskottet självt förebrogta utredningen samt olika myndigheters i samband därmed avgivna yttranden.

Utskottet vill därför i all korthet här redogöra för därvid framkomna synpunkter.

Yttranden. I sitt till utskottet år 1934 avgivna yttrande anförde *lantbruksstyrelsen* bland annat följande.

Den enda möjliga vägen att helt tillgodoföra fruktodlingen värdet av de betydande mängder fränsorterad frukt, som i färskt tillstånd icke lämpa sig för ordnat handelsförfarande, nämligen skadad eller missbildad frukt, fallfrukt eller frukt av för handeln olämpliga sorter, vore att överföra frukten i hållbar form. Sekunda frukt, som årligen marknadsföres i betydande mängder, utgjorde enligt styrelsens mening ett mycket stort hinder för att ernå sådan ordning och reda i handeln med väl behandlad, sorterad och

packad svensk frukt, att denna kunde konkurrera med liknande utländsk vara. Då i de vid 1934 års riksdag väckta motionerna åsyftades att vinna avsättning för viss del av landets fruktproduktion genom dennas överförande i hållbara lagervaror kunde även andra utvägar väljas än vintillverkning. En härför lämplig tillverkning avsåge saft, speciellt råsaft. Sådan hade under senare år vunnit en påfallande stor avsättning inom fruktodlande länder (exempelvis Tyskland och Schweiz) och lämnade en ej minst ur näringsfysiologisk synpunkt väl lämpad vara. De olika fruktodlareförbunden kunde här lämpligen förmedla anskaffningen och upplåtandet av fruktpressar och andra utensilier för tillverkningen. Även fruktmos framhölls såsom en lämplig produkt för tillvaratagandet av sekunda frukt. Då spörsmålen om vintillverkning, försäljning och distribution av vin och råsaft samt läskedryckstillverkning icke torde kunna lösas isolerade var för sig och även sammanhängande med frågan om tillverkning av sötade safter, allt åsyftande rationellt tillgodogörande av den del av frukt- och bärproduktionen, som icke kunde på ändamålsenligt sätt avsättas i färskt tillstånd, fann sig lantbruksstyrelsen böra förorda en allsidig utredning med hänsynstagande till av styrelsen närmare utvecklade synpunkter.

Nu ifrågakommande motion, II: 14, blev av andra kammaren hänvisad till dess femte tillfälliga utskott, vilket i sitt utlåtande, nr 1, anförde bland annat följande: Utskottet saknar anledning frångå sin år 1934 uttalade mening i frågan. Utskottet finner jämväl vad här ovan refererats ur lantbruksstyrelsens yttrande till fjolårets riksdag äga fortsatt giltighet och aktualitet.

Till klargörande av huru stora värden, som representeras av Sveriges årliga totala konsumtion av frukt och bär, skall utskottet här nedan meddela några sifferuppgifter.

Medelvärdet av landets årliga produktion av odlade frukter och bär för åren 1929—1932 kan enligt inhämtade upplysningar från sakkunnigt håll uppskattas till omkring 60 miljoner kronor. Siffran avser rå och torkad frukt och dylikt, beräknad efter värdet av samtidigt importerad oförtullad vara. Under samma period importerades frukt och bär för omkring 53 miljoner kronor årligen, vadan hela konsumtionen av odlade frukter och bär torde hava uppgått till cirka 113 miljoner kronor per år. För att bättre belysa innebörden härav må för jämförelses skull omnämnas, att värdet av landets totala vetekonsumtion under motsvarande tidsperiod ej uppgick till mera än 94.5 miljoner kronor per år. Frukt- och bärkonsumtionen översteg med andra ord vetekonsumtionen med 18.5 miljoner kronor årligen. Och dock har ej häri inräknats värdet av tillvaratagna vilda skogsbär. Detta senare låter sig svårligen bestämmas men måste i varje fall räknas i miljoner kronor.

Sveriges utrikeshandel med frukt och bär samt vissa produkter därav uppgick för perioden 1929—1932 till belopp i kronor, som framgå av vidfogade tabellariska översikt (bil. A).

I sitt ovan refererade yttrande av år 1934 erinrade lantbruksstyrelsen vidare

om att styrelsen i en framställning den 28 november 1933 till Kungl. Maj:t angående viss kontroll å tillverkning av och handel med s. k. *läskedrycker* framhållit följande: Svenska frukt- och bärodlare ävensom uppsamlare av skogsbär ginge för närvarande miste om en betydande avsättning för sin produktion till läskedrycksindustrien, som blott i begränsad omfattning torde vara baserad på användning av frukt och bär, ehuru dessa produkter där hade ett naturligt avsättningsområde. Denna industri vore i stället huvudsakligen baserad på import av essenser och andra kemikalier. I anledning härav föreslog lantbruksstyrelsen, att, för att *den konsumerande allmänheten efter hand skulle framtvinga* tillverkning av läskedrycker, beredda av naturlig frukt- och bärsaft, det av etiketten å kärl, däri drycken försäljes, skulle framgå att — i de fall essenser och dylikt använts — drycken icke innehölle naturlig frukt- eller bärsaft. I yttrandet anförde styrelsen vidare i samband härmed: Här gällde det sålunda att få avsättning för ren saft till en betydande industriell produktion av läskedrycker. Därvid vore likväl icke möjligheten för användning av frukt- och bärsaft uttömd. Bortsett från det hittillsvarande sättet för saftframställning, som består i att genom riklig tillsats av socker göra saft hållbar och sålunda möjlig att lagra, åsyftar modern fabriksmässig framställning av saft att genom ett filtreringsförfarande, eventuellt föregånget av pasteurisering, göra den råa natursaften hållbar utan alkoholjäsning och utan tillsats av socker och kemiska konserveringsmedel. Sådan saft innehåller råvarans alla värdefulla beståndsdelar, vilket medfört, att i Tyskland och Schweiz framställningen av dylik saft redan efter ett par år tagit sådan omfattning, att man trots den stora förbrukningen av frukt till cider uppskattat 1933 års behov av frukt för *råsaftframställning* i dessa länder till bortåt 100,000 ton, något som utgör ett utomordentligt stöd för dessa länders fruktodling. Även i Sverige, där tillverkning av sådan råsaft, som kunde betecknas som »flytande frukt», i mindre skala igångsatts, torde enligt lantbruksstyrelsens mening genom den nu antydda metoden tillverkad frukt- eller bärsaft kunna väntas vinna uppskattning såsom läskedryck, särskilt om den kunde påräkna stöd från statens sida i syfte att rikta allmänhetens uppmärksamhet på en dylik läskedrycks företräden framför i handeln nu förekommande, med essenser och kemikalier tillverkade och med tjärfärgämnen färgade läskedrycker.

Enligt lantbruksstyrelsens mening skulle tillverkningen av ifrågavarande alkoholfria dryck, som i viss utsträckning kunde ersätta vin men framför allt en mängd dåliga läskedrycker, innebära ett viktigt stöd för frukt- och bärodlingen inom landet, särskilt som den kan säljas i den fria handeln utan att vara underkastad för alkoholhaltiga drycker gällande restriktioner. Därjämte skulle enligt styrelsens mening tillkomsten av en sådan verkligt njutbar och hälsosam dryck sannolikt kunna verksamt främja nykterhetsintresset.

Metoden för råsaftframställning i fabriksmässig skala syntes vara tillräckligt prövad i Tyskland, Schweiz och flera andra länder. Då emellertid inom olika breddgrader odlad frukt och olika fruktslag och fruktsorter, bär-

slag och bärsorter äro till sin struktur och konsistens variabla måste för Sveriges vidkommande undersökas, vilka frukt- och bärslag (naturligtvis även skogsbär) och sorter härav, som äro bäst lämpade för dylik råsafttillverkning, om fabrikation skall kunna upptagas i den omfattning, som det är troligt att konsumtionen kan komma att föranleda. Då utgångsmaterialet för vin och filtrerad saft är detsamma, nämligen råsaft, bör därför försöksverksamhet på båda framställningssätten ske i det närmaste parallellt. Lantbruksstyrelsen hade visserligen tidigare förklarat sig anse, att sådan försöksverksamhet, förlagd till plats, där annan försöksverksamhet beträffande fruktodling bedreves, borde upptagas av vin- och spritcentralen, men då numera ett nytt viktigt moment tillkommit, nämligen framställningen av filtrerad alkoholfri råsaft, som ligger utanför ramen av vin- och spritcentralens intresseområde, syntes all hithörande verksamhet böra förläggas under en framtida, av staten anordnad försöksverksamhet på fruktodlingens område.

Andra kammarens utskott anförde i anslutning härtill följande.

Det lärer väl vara för en var välbekant, att synnerligen stora mängder alkoholfria läskedrycker konsumeras i vårt land, ej minst under varma somrar. Under tilltalande namn och beteckningar samt stödda av en stark och påverkande reklam utbjudas i många fall produkter, vilka föga eller intet hava att skaffa med frukt och bär och de för hälsan nödiga och nyttiga ämnen, som innehållas i sådana naturalster.

Såsom ett exempel härpå vill utskottet återgiva några upplysningar, som lämnats i tidskriften *Svenskt land*, årg. 1934, nr 22, om sättet för framställningen av en enligt uppgift mera känd läskedryck. »Denna dryck framställs enligt följande recept: socker 25 kg., vatten 31.5 liter, extrakt 3.5 kg. Av denna blandning uppkommer 50 liter, som användes till fyllning av 1,000 flaskor »äkta» fruktdryck. Resten av innehållet i flaskorna utgöres av kolsyrat vatten. Extraktet kostar 13—14 kronor kg. och är av sådan styrka, att det helst bör förvaras i flaskor med glaspropp.»

Konsumtionen av läskedrycker i Sverige uppskattas till 100 miljoner flaskor per år. Det torde därför finnas god plats för en äkta fruktdryck. De ovan återgivna siffrorna tala för sig själva. Till slutsatsen om behövligheten vid dylika förhållanden av goda fruktdrycker ansluter sig utskottet utan förbehåll.

Enligt uppgift har i Italien förbud utfärdats mot användning av essenser och andra konstlade produkter för framställning av läskedrycker. De fabriker, som vid sin tillverkning använt uteslutande dylika produkter, uppgivas hava erhållit viss kortare respittid för att antingen nedlägga sin tillverkning av läskedrycker eller övergå till att vid fabrikationen nyttja äkta naturprodukter.

Utskottet anser önskvärt, att den svenska läskedrycksindustrien erbjudes möjligheter att i avsevärt ökad omfattning tillgodogöra sig inhemska naturalster, ej minst med hänsyn till att dessa både i fråga om smak och arom kunna anses ej blott likvärdiga med motsvarande importvaror utan i regel

överlägsna. I åtskilliga länder har framställningen av billiga, äkta fruktdrycker framskridit långt. Härtill har givetvis medverkat att i dessa länder funnits vetenskapliga försöks- och kontrollstationer för analysering m. m., utrustade med personal och apparatur för att lämna fruktodlare och framställare av produkter av frukter och bär erforderliga råd och anvisningar. Särskilt i England, Tyskland och Schweiz finnas betydande institutioner av sådant slag, vilka utan tvivel kunna tillskriva sig en avsevärd del av fruktodlingens och fruktförädlingens framgångar i dessa länder.

Utskottet har sig bekant, att en motsvarighet, om än av ringa omfattning, finnes eller i varje fall planlagts i vårt eget land. Från Sverige har ock person utsänts till främmande länder för att där bedriva studier, avsedda att omsättas i praktiken vid en tillämnad mindre försöksstation inom landet. Instruktionskurser för konsulenter i mera utpräglade fruktodlaredistrikt hava anordnats o. s. v. När dessa mindre omfattande åtgärder kunna leda till sådana mera påtagliga resultat, som avses med nu föreliggande motion, är väl ännu omöjligt att förutsäga. — Någon närmare utformad enhetlig plan lär väl ej heller föreligga ännu, och erforderligt ekonomiskt underlag för en statlig försöks- och kontrollverksamhet på området saknas. Det torde väl knappast behöva understrykas, huru betydelsefull en sådan verksamhet är. Skola en mängd mindre odlare eller fabrikanter, var och en på sin ort, nödgas treva sig fram till resultat, ligger faran nära till att hela den goda saken förfuskas och fruktodlingen respektive bärplockningen icke erhåller det erforderliga stödet.

Planer för en enklast möjligt effektiv distribution böra givetvis också tagas under övervägande. Likaså för en alla nående propaganda. Utskottet vill i det förstnämnda hänseendet framhålla, hurusom i England med dess enorma konsumtion av äkta och prisbilliga fruktdrycker dessa salubjudas och kringföras överallt på vägarna tillsammans med maldrycker. Från samma vagn stå sålunda att köpa både maldrycker och fruktdrycker.

Vad utskottet här ovan anfört beträffande produkter av frukt gäller naturligtvis i tillämpliga delar jämväl svenska bär. Tidigare hava stora mängder därav utförts, i synnerhet till Tyskland, och därigenom hava många, oftast barnrika, familjer i små ekonomiska villkor beretts en ej föraktlig ökning av inkomsten. Denna export har, såsom framgår av bifogade tabellariska redogörelse, nedgått i avsevärd omfattning. Kunde åtminstone en del av den därigenom uteblivna inkomsten återvinnas åt befolkningen i de bärrika trakterna, skulle detta säkerligen där hälsas med tacksamhet. Lingon och blåbär lämpa sig väl för förädling (råsaft o. s. v.). Med nutidens förbättrade kommunikationer spela avstånden icke längre någon avgörande roll. Till och med så ömtåliga bär som hjortron hava utan att skadas kunnat transporteras från Kiruna till fabrik i Skåne.

Som en sammanfattning av sina synpunkter på föreliggande fråga vill utskottet framhålla önskvärdheten av inrättandet av en vetenskaplig försöks- och kontrollstation på frukt- och bärförädlingens område, av upplysningsverksamhet beträffande val av sorter o. s. v. bland fruktodlare, av under-

lättad insamling av frukt och bär, av lämpliga åtgärder för rationell beredning av produkter av dylika och för dessa produkters distribuering, för propaganda m. m. Omfattningen av till äventyrs behövt ekonomiskt stöd från det allmännas sida för berörda ändamål bör ock underkastas prövning. Alla dessa spörsmål och därmed sammanhängande frågor böra lämpligen göras till föremål för samtidig och allsidig undersökning. Det i hög grad behjärtansvärda ändamålet samt frågans omfattning och mångsidighet motivera fullt en sådan, vilken med hänsyn till förhandenvarande förhållanden bör inrikta sig på ernåendet av så snabba resultat, som omständigheterna medgiva.

Under åberopande av det ovan anförda *hemställde utskottet* därför, att andra kammaren måtte för sin del besluta att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning rörande ett rationellt tillgodogörande av svenska frukter och bär samt att Kungl. Maj:t därefter, så snart omständigheterna medgiva, för riksdagen måtte framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Andra kammaren biföll vad dess utskott sålunda hemställt.

*Andra
kammarens
beslut.*

Första kammaren, som delgivits detta beslut, har hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

Utskottet har tagit i övervägande vad hos andra kammarens femte tillfälliga utskott sålunda förekommit och vid ärendets beredning inför utskottet självt vidare blivit upplyst, i samband varmed utskottet tagit del av de yttranden, som i anledning av lantbruksstyrelsens ovanberörda framställning till Kungl. Maj:t den 28 november 1933 avgivits av *Sveriges kemiska industrikontor*, styrelsen för *Sveriges vattenfabrikanters riksförbund* samt *kommerskollegium*, vilka yttranden i tillämpliga delar fogats till detta utlåtande (Bil. B—D). Till utskottet har slutligen ingivits en skriftlig framställning i ärendet från *Stockholms läns och stads trädgårdsråd* (Bil. E).

Utskottet.

Då lantbruksstyrelsens sist omförmälda framställning av Kungl. Maj:t i beslut den 30 juni 1934 förklarats för närvarande icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, finner utskottet angeläget att under hänvisning till sitt utlåtande nr 4 vid 1934 års riksdag understryka den starkt begränsade betydelse, som ur synpunkten av ett bättre tillgodogörande av svenska frukter och bär för närvarande intages icke blott av vinberedningen utan även av tillverkningen av kolsyrade s. k. läskedrycker, i vilka även i bästa fall naturprodukterna mest ingå som smakämnen.

Med betonande att ett rationellt och vinstgivande tillgodogörande av svenska frukter och bär däremot främst bör inriktas just på att överföra dessa naturprodukter såsom sådana i hållbar form med bibehållande av deras hälsobringande egenskaper vill utskottet i övrigt instämma i vad andra kammarens femte tillfälliga utskott anført och hemställt samt får sålunda för sin del hemställa,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 28 februari 1935.

Å utskottets vägnar:

O. A. NORDBORG.

Närvarande: herrar *Nordborg, Berling, Forslund, Björck, John, Hansson, Jacob, Holstenson* och *von Mühlenfels*.

Bilaga A.

	I n f ö r s e l i k r o n o r				
	1929	1930	1931	1932	1933
<i>Fruktar och bär, ätbara</i>	56,192,584	49,561,632	55,597,168	49,545,349	41,395,927
därav:					
äpplen					
färska	11,742,980	8,317,829	9,701,344	9,601,444	5,193,707
torkade	1,512,433	911,490	1,039,570	1,197,533	1,505,393
päron					
färska	4,694,780	3,503,214	5,561,068	3,558,178	2,420,670
lingon	136	232	44,722	81,465	19,963
plommon, sviskon etc....	4,808,043	2,292,054	2,740,126	1,998,186	2,000,699
blandad frukt	—	2,648,602	3,495,111	2,758,140	2,640,331
<i>Konserver av frukt och grönsaker</i>	2,487,860	2,069,417	2,183,501	901,632	815,823
	U t f ö r s e l i k r o n o r				
<i>Fruktar och bär, ätbara</i>	1,561,829	1,820,227	701,040	421,012	979,533
därav:					
äpplen					
färska	460	731,670	2,360	291	342,792
torkade	—	5,232	6,578	—	4,657
päron					
färska	573	3,335	597	32	213
lingon	1,360,563	798,470	566,097	341,204	573,581
plommon, sviskon etc....	2,132	9,892	721	5,523	1,753
blandad frukt	—	1,478	2,306	2,394	8,563
<i>Konserver av frukt och grönsaker</i>	1,775	2,009	832	650	946

Anm. 1933 års fruktskörd var ovanligt rik.

Bilaga B.

Till Kungl. kommerskollegium, industribyrån.

Genom remiss den 16 sistlidne december har kungl. kollegiet anhållit om yttrande från Sveriges kemiska industrikontor över en hemställan från kungl. lantbruksstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för åvägbringande på i framställningen närmare angivet sätt av ytterligare kontroll över tillverkningen av och handeln med läskedrycker. Kontoret får med anledning härav anföra följande.

Med återopande av den betydande importen av frukter, bär och nötter, år 1932 uppgående till ett värde av närmare 50 miljoner kronor, framhåller lantbruksstyrelsen önskvärdheten av att den icke omedelbart förbrukade delen av den svenska bär- och fruktskörden överföres i sådan form, att den kan tillgodogöras under hela året. Därvid syftas på att få till stånd en ökad tillverkning av torkad frukt, sylt (mos), saft och vin. De största förhoppningar att få till stånd en ökad användning för natursaften synes lantbruksstyrelsen knyta till användningen av densamma inom läskedrycksindustrien. I syfte att stimulera till en ökad användning för dylikt ändamål föreslås nu en sådan kontroll av rena naturprodukter, skulle förses med påskriften: »*Innehåller icke naturlig frukt- eller bärsaft.*»

Saft som sådan är en utomordentligt värdefull dryck. Den lider dock av den svagheten, att den för att kunna njutas först måste utspädas med vatten, under det att läskedrycksfabrikernas produkter äro direkt färdiga till förtäring, varjämte de på grund av sin kolsyrehalt säkerligen äro mera törstsläckande. Allmänhetens smak synes också ha utvecklats i den riktningen, att den föredrager de färdiga kolsyrade läskedryckerna. Emellertid förefaller det kontoret möjligt att saft som dryck kunde finna ökad användning, om den i lantbruksstyrelsens skrivelse omförmälda filtreringsmetoden kunde av tekniska skäl mera allmänt begagnas. Samtidigt finge givetvis en kraftig propaganda föras för det nya fabrikatet. Kontoret tillåter sig dessutom framhålla att tillverkningen av saft redan är i någon mån skyddad genom förordningen den 29 juni 1917 ang. »förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckning vid handeln med födoämnen», så att tillverkning och försäljning av icke ren natursaft, vilken icke deklarerats såsom surrogat, kan åtalas.

Vad därefter beträffar natursaftens användning inom läskedrycksfabrikationen, önskar kontoret framhålla följande synpunkter. Omkring hälften av alla tillverkade läskedrycker utgöras av sockerdricka, som i stort sett består av vatten, socker och kolsyra. De läskedrycker, vilka innehålla tillsatser, som giva drycken en viss frukt- eller bärsmak, utgöra en mindre del av hela omsättningen och innehålla relativt obetydliga mängder extrakter och andra smakämnen. Även om det vore möjligt att vid deras tillverkning använda rena frukt- eller bärsafter, bleve åtgången av dessa för den skull ganska betydelslös. Emellertid är förhållandet det, att den rena natursaften i de flesta fall icke innehåller smakämnen och dylikt i så koncentrerad form, att den kan användas som tillsats till lemonader och liknande drycker. En allt för stor mängd saft skulle vara nödvändig och det har hittills icke varit tekniskt möjligt att utan tillsats av särskilda konserveringsmedel göra en dylik dryck hållbar. Fruktysror och essenser ha därför hittills varit nödvändiga för att — med eller utan tillsats av natursaft — förläna läskedryckerna den önskade frukt- respektive bärsmaken.

För att ernå starkare koncentration av de naturliga smakämnenä kunna självfallet vissa extraktionsmetoder användas och sådana äro även införda i vårt land, men torde dessa icke kunna anses utgöra en idealisk lösning av föreliggande fråga.

Enligt kontorets uppfattning har lantbruksstyrelsen för den skull i hög grad överskattat såväl möjligheterna för natursaftens användning vid tillverkning av läskedrycker som även den ekonomiska betydelsen av denna användning, om den överhuvud taget vore tekniskt möjlig. Naturligtvis är det tänkbart, att nya metoder uppfinnas, som kunna möjliggöra natursaftens användning för här ifrågakommande ändamål i högre grad än hittills, men det kan efter vad som ovan framhållits aldrig bliva fråga om några betydande mängder.

Av det ovan sagda framgår alltså, att en mera avsevärd ökning i användningen av natursafter för läskedrycksfabrikation åtminstone för närvarande är tekniskt omöjlig.

På grund av vad som ovan anförts får kontoret för sin del på det bestämdaste avstyrka lantbruksstyrelsens förslag om ytterligare kontroll över tillverkningen av läskedrycker.

Stockholm den 17 mars 1934.

Sveriges kemiska industrikontor.

Bilaga C.

Till Kungl. kommerskollegium.

Genom remiss den 16 december 1933 har kungl. kommerskollegium anhallit, att Sveriges vattenfabrikanters riksförbund måtte avgiva yttrande över en av kungl. lantbruksstyrelsen den 28 november 1933 till Kungl. Maj:t ingiven underdånig framställning, i vilken lantbruksstyrelsen på anförda grunder hemställer, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för åvägabringande på i framställningen närmare angivet sätt av ytterligare kontroll över tillverkning av och handeln med läskedrycker. Med anledning härav får riksförbundet, som berett inhemska tillverkare av för läskedrycksframställning avsedda extrakter och essenser tillfälle att i detta ärende avgiva yttrande, för sin del anföra följande.

Lantbruksstyrelsens skrivelse utmynnar i ett förslag om att sådan uppgift skall lämnas å etikett till kärl, vari läskedrycker försäljas, att allmänheten kan bilda sig en uppfattning om vad drycken innehåller, och lantbruksstyrelsen förmodar, att den konsumerande allmänheten härigenom efter hand kommer att framtinga en tillverkning av läskedrycker, beredda av naturliga frukt- och bärsafter. Då den oinvidge läsaren härav liksom av lantbruksstyrelsens skrivelse i övrigt lätt kan bibringas den uppfattningen, att det är på grund av något läskedryckstillverkarnas motstånd, som läskedrycker av sistnämnda slag nu icke föras i marknaden, anser riksförbundets styrelse det angeläget vara att framhålla, att ingenting kan vara felaktigare. Riksförbundets styrelse har tvärtom sedan flera år haft sin oförminskade uppmärksamhet inriktad på denna fråga och kan försäkra, att intet i detta hänseende är från läskedrycksindustriens sida försuttet i syfte att befrämja en dylik utveckling. Att man trots detta icke kommit dit man syftat beror således på andra orsaker, närmast då på det beklagliga men tyvärr ofrånkomliga förhållandet, att det ännu icke finnes någon teknisk metod, som möjliggör industrimässig tillverkning av läskedrycker, beredda uteslutande av frukt- eller bärsaft. Detta är ett problem, som visserligen sedan åratals sysselsätter hela

världens essens- och läskedrycksindustrier, men som ännu icke nått sin lösning. En god bit på väg har man visserligen kommit genom det av lantbruksstyrelsen antydda nyuppfunna filtreringsförfarandet av råsafterna, men slutgiltigt löst har problemet därmed icke blivit, även om lösningen nu synes ligga inom räckhåll.

Riksförbundets styrelse har sökt skaffa sig närmare informationer rörande de av lantbruksstyrelsen åberopade förhållandena på läskedrycksmarknaden i Italien, vilka tillmätts betydelsen av att utgöra belägg för att de hithörande tekniska problemen äro lösta, men har, under den korta tid, som stått till buds, icke annat kunnat utrönas, än att man där på olika vägar sökt inom läskedrycksindustrien få avsättning för det överskott av vin och citroner, som förefinnes inom landet, samtidigt varmed man även synes hava åsyftat att skapa en konkurrens mot det italienska ölet, på grund av att detta framställes uteslutande av utländska råämnen. För att nå detta senare syfte har man emellertid måst tillgripa läskedrycker med en alkoholhalt av ända upp till 4 %. Det oaktat hava stora svårigheter yppat sig på grund av den begränsade hållbarheten hos de nya läskedryckerna. Pristävlingar hava utlysts för att råda bot på dessa missförhållanden, men lär därvid som enda säkra utväg hava framkommit nödvändigheten av snabb omsättning.

Av vad riksförbundets styrelse kunnat inhämta, måste det därför anses förhastat att tro att man i Italien kommit närmare de tekniska problemen lösning än här. För att få fram ett fullt tillförlitligt omdöme vore emellertid en mera ingående undersökning nödvändig.

Om man beaktar vad ovan anförts angående de tekniska svårigheterna att tillverka läskedrycker, beredda av frukt- och bärsaft, torde det också vara förstäeligt, att läskedrycksindustrien är hänvisad att arbeta med andra smakämnen än sådana safter, nämligen naturliga och syntetiska essenser, extrakter samt organiska syror (huvudsakligen citron- och vinsyra). Intet av dessa halvfabrikat framställes annat än i undantagsfall av läskedrycksfabrikerna själva, utan tillhandahållas av för ändamålet bildade industri-företag. Av essens- och extraktfabriker finnas inom landet ett flertal och dessa äro den svenska läskedrycksindustriens utan jämförelse största leverantörer av dessa förnödenheter. Även om de tekniska metoderna för framställandet av essenser och extrakter äro de olika essensfabrikernas omsorgsfullt bevarade fabrikationshemligheter, bör dock i detta sammanhang rättvisligen erkännas det kända förhållandet att den allmänna tendensen inom essensindustrien gått mot ett ökat användande av frukter och bär som råmaterial för essens- och extraktframställningen. Särskilt gäller detta de s. k. extrakterna. Då man samtidigt kan konstatera en alltmer ökad omsättning inom läskedrycksindustrien av just extraktdryckerna har otvivelaktigt en förskjutning även skett inom denna industri från den gamla tidens essens-läskedrycker över till läskedrycker, beredda av s. k. naturliga essenser eller extrakter, vilkas huvudsakliga ursprung härleder sig ur frukter eller bär.

Vid sidan av de tekniska problemen, vilka lantbruksstyrelsen betraktar som lösta, vilar lantbruksstyrelsens skrivelse på den grundförutsättningen att genom den föreslagna anordningen betydande värden skulle kunna vinnas åt svenska bär- och fruktodlare respektive bärplockare. Lantbruksstyrelsen yttrar bl. a. att till belysande härav en utredning vore nödvändig, men tillägger, att det icke är lantbruksstyrelsen möjligt att nu åvägabringa denna, samt att den ej heller torde vara erforderlig för den åtgärd lantbruksstyrelsen närmast anser sig böra ifrågasätta. Riksförbundets styrelse vill i det följande söka ge en belysning av problemets storleksordning. Landets totala tillverkning av söta läskedrycker de senare åren torde kunna uppskattas till cirka 40 miljoner flaskor ($\frac{1}{3}$ liter) per år. Härav utgöres hälften av

sockerdricka och tvenne andra läskedrycker, vilka icke hava frukt- eller bärsmak och aldrig heller skulle kunna framställas av frukt- eller bärsaft, medan återstoden, representerande cirka 20 miljoner flaskor, utgöres av läskedrycker med frukt- eller bärsmak. Det är således denna del av lemonad-tillverkningen hela frågan ytterst rör sig om. Då genomsnittskostnaden för smaktillsatsen (extrakter och essenser) för en vanlig lemonad uppgår till cirka 4 öre per flaska, finner man att det för framställning av samtliga frukt- och bärdrycker erforderliga halvfabrikatet representerar ett värde av cirka 800,000 kronor. Utgående från, att lantbruksstyrelsens påstående, att priset å läskedrycker tillverkade av naturliga bär- och fruktsaft icke skulle bliva i den allmänna handeln nämnvärt dyrare än sådana tillverkade av essenser eller extrakter, skulle man således här hava en siffra till utgångspunkt för beräkningen av de ekonomiska värden, vilka enligt lantbruksstyrelsens resonemang skulle kunna vinnas åt svenska frukt- och bärodlare respektive bärplockare, därest lantbruksstyrelsens planer läte sig genomföras och ifrågavarande lemonad-tillverkning med slopande av lemonader från frukter och bär av utländskt ursprung skulle komma att ske uteslutande med användande av saft från svenska bär och frukter. Det torde emellertid utan vidare stå klart, att den konsumerande allmänheten icke på grund av nationalekonomiska eller andra hänsyn skulle upphöra med att dricka exempelvis apelsin- och citronlemonader. Då denna grupp av lemonader uppgår till cirka 6 miljoner flaskor per år måste från ovannämnda värdemätare av reformen dragas ett belopp av cirka 240,000 kronor. Kvar står ett bruttobelopp av cirka 560,000 kronor. Att märka är emellertid, att lantbruksstyrelsen dock icke räknar med att de gamla lemonaderna utan vidare skola kunna undanträngas av sådana av den nya typ framställningen bryter en lans för, varför i realiteten endast en del av detta bruttobelopp sålunda skulle komma att falla på den nya sortens lemonader. Om man skulle tilllåta sig att räkna med en lika fördelning å de olika slagen skulle bruttobeloppet ifråga komma att uppgå till cirka 280,000 kronor. Huru stor del härav, som, efter fråndragande av tillverknings- och distributionskostnader för råsafterna skulle komma att tillfalla svenska frukt- och bärodlare eller bärplockare undandrar sig styrelsens bedömande. Det belopp man på detta sätt till sist skulle få fram, är emellertid icke ens det ett slutgiltigt belopp, enär man härifrån måste draga värdet av de svenska bär och frukter, som skulle hava åtgått för framställande av de essenser och extrakter, vilka genom de nya dryckerna blivit överflödiga. Dessa siffror förtjäna att hållas i minnet, då den oinvidige eljest av lantbruksstyrelsens skrivelse och dess inledningsvis åberopade importvärde av utländska frukter och bär av cirka 49,000,000 kronor möjligen skulle kunna bibringas den felaktiga uppfattningen, att någon större eller ens väsentlig del av detta belopp skulle kunna vinnas åt svenska frukt- och bärodlare eller bärplockare genom den tänkta reformen. I övrigt får man icke glömma, att den inkomst reformen avser att bereda dessa företagare i huvudsak kommer att tagas från den svenska essensindustrin.

I det föregående har riksförbundets styrelse haft att framföra en del erinringar mot lantbruksstyrelsens synpunkter på det framlagda problemet. Riksförbundets styrelse ser detta problem på ett annat sätt än lantbruksstyrelsen. Styrelsen antar visserligen, att läskedrycker i en snar framtid skola kunna framställas av bär- och fruktsaft. Sådana läskedrycker komma emellertid, enligt vad hittills gjorda undersökningar givit vid handen, att ställa sig betydligt dyrare i tillverkningen än de nuvarande läskedryckerna. Riksförbundets styrelse hoppas dock, att dessa nya drycker, trots det högre priset, skola hava utsikt att vinna marknad genom dryckernas karaktär av

rena fruktdrycker. Dessa läskedrycker komma emellertid att bilda en helt ny typ av läskedrycker, vilkas större eller mindre omsättning icke kommer att på något avgörande sätt sammanhänga med eller röna inverkan av pris-sättningen å de nuvarande läskedryckerna. Någon egentlig dragkamp mellan den nya och gamla sortens läskedrycker, där de förra utan ifrågasatt lag-skydd skulle komma att draga det kortare strået, torde därför heller icke komma att uppstå. Skulle icke de nya läskedryckernas egenskaper vara av den förnämliga art att de förmå övervinna den nackdel, som ligger i det högre priset, torde allt arbete på dessa dryckers framförande på marknaden vara att anse som förspilld möda. Vid denna tankegång skulle det också innebära ett misstag att tro, att dessa nya läskedrycker skulle behöva sär-skild hjälp genom lagstiftningsåtgärder riktade mot de gamla läskedryckerna. Riksförbundet tror således att den föreslagna åtgärden icke kommer att betyda något för en ökad omsättning av de nya läskedryckerna, men befarar, att den däremot allvarligt skulle kunna skada omsättningen av de nuvarande lemonaderna i form av en minskad konsumtion av dessa drycker. Om en sådan förlust å ena sidan skulle äga rum utan motsvarande vinst å den andra, torde väl knappast någon vara benägen att beteckna en sådan åtgärd såsom önskvärd.

Med åberopande av vad sålunda anförts får Sveriges vattenfabrikanter riksförbund hemställa, att kommerskollegium ville för sin del föreslå, att lantbruksstyrelsens nu ingivna framställning icke måtte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 februari 1934.

För styrelsen för

Sveriges vattenfabrikanter riksförbund.

Gust. Alexandersson.

Bertel Linder

Bilaga D.

Till Konungen.

Genom remiss den 14 december 1933 har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att avgiva utlåtande med anledning av en framställning från lantbruksstyrelsen om åtgärder för att genom viss utvidgad kontroll över läskedrycksindustrien befrämja tillverkning av läskedrycker, beredda av naturlig frukt- och bärsaft.

Av de till kollegium ingivna yttrandena torde framgå, att det visserligen pågår en utveckling mot ökat användande av inhemska bär och frukt inom essens- och läskedrycksindustrierna, men att det ännu icke är tekniskt möjligt att i den utsträckning lantbruksstyrelsen tänkt sig lämna hittills använda metoder och i stället framställa läskedrycker enbart av bär- och frukt-safter. Därtill komme sådana läskedrycker att ställa sig betydligt dyrare i tillverkning än de nuvarande. De läskedrycker av hittills fabricerad typ, vilka innehålla tillsatser, som giva drycken en viss fruktsmak, utgöra slutligen endast en del av hela den inhemska produktionen och skulle även vid ett sådant utbyte av ingredienser, som lantbruksstyrelsen förordar, icke kunna bereda någon väsentligt ökad åtgång av trädgårdsprodukter eller skogsbär.

Med hänsyn till den av kollegium förebragta utredningen rörande läskedrycksindustriens tekniska möjligheter och allmänna inställning till det av lantbruksstyrelsen framförda, i och för sig nog så beaktansvärda önskemålet om ökat tillgodogörande av inhemska naturprodukter, har kommerskollegium kommit till den bestämda uppfattningen, att det åtminstone för närvarande icke vore tillrädligt att i lagstiftningen införa det av lantbruksstyrelsen föreslagna stadgandet. Om förhållandena i framtiden bleve gynnsammare för en stödaktion i samma syfte, förefaller det dessutom icke osannolikt, att — på sätt vattenfabrikanternas riksförbund antytt — andra vägar kunna finnas mera framkomliga till befrämjande av ökad användning av svensk frukt och bär vid beredning av läskedrycker.

Kommerskollegium hemställer, att den remitterade framställningen från lantbruksstyrelsen för närvarande icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Underdånigst

Ragnar Sohlman.

G. Holmberger.

Mogens Möller.

Bil. E.

Till Första kammarens andra tillfälliga utskott.

I en motion i andra kammaren har O. Wallén m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning rörande ett rationellt och vinstgivande tillgodogörande av svenska frukter och bär samt att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Stockholms läns och stads trädgårdsråd, en sammanslutning av representer från alla inom länet och staden verksamma trädgårdsorganisationer har med mycket stort intresse tagit del av den i motionen gjorda framställningen och tillåter sig därför vördsammast fästa utskottets uppmärksamhet på följande förhållande.

Det är givetvis ett mycket stort önskemål, att den prima svenska frukten och bären beredas en tryggad avsättning, vilket önskemål kanske i ännu högre grad gäller alster av den produktion, som icke kan betecknas som prima. Då denna mycket väl kan komma till användning vid läskedrycksfabrikationen om sådana bestämmelser beträffande denna fabrikation finnes som förhindra fabrikanterna att begagna sig av kemiska preparater för framställandet av och smaksättandet av dessa drycker, finner trädgårdsrådet det uppenbart att den begärda utredningen får anses synnerligen viktig, såväl ur fruktodlarsynpunkt som även för åstadkommande av sunda och goda läskedrycker utan anlåtande av importerade essenser.

Dessa senare kunna nämligen ur näringsfysiologisk synpunkt betecknas som mindervärdiga om icke rent av skadliga. Det torde därför vara ganska självfallet att ett uteslutande av dessa medel vid framställandet av sådana drycker endast kan betecknas som en ur folkhälsans synpunkt välgrundad åtgärd. De kvantiteter av den sekunda frukten och de sekunda bären, som för närvarande komma till användning vid läskedrycksfabrikationen, äro i förhållande till de tillgängliga mängderna synnerligen små. Följden bliver mången gång att dessa sekunda varor trycka marknaden och sålunda bidra

till såväl försvårad avsättning som till lägre pris å den prima frukten. Detta förhållande innebär ett motarbetande av de strävanden, för vilka den med statsmedel understödda Pomologiska föreningen arbetar.

Härtill torde även böra erinras om att föregående års riksdag funnit den svenska fruktodlingen väl värd att uppmuntras genom beslutet om inrättande av en statlig fruktodlingslånefond och att det sålunda även synes böra ligga i riksdagens intresse att i möjligaste mån tillse att en tillfredsställande avsättning kan beredas den svenska frukten.

På grund härav har trädgårdsrådet enhälligt beslutat hemställa, att utskottet vid behandlingen av den nu föreliggande frågan måtte beakta ovan anförda synpunkter.

Stockholm den 27 februari 1935.

För Stockholms läns och stads trädgårdsråd:

C. W. Nisbeth.

I. Wetterberg.